

СЛОВЕНСКИ ЛИНГВИСТИЧКИ И ЕТНИЧКИ ИДЕНТИТЕТ НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ¹

Радивоје Младеновић

Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу, Србија

By following the development of inherited linguistic traces, this paper presents an overall image of Slavic vernaculars in Kosovo and Metohija, mainly of the Prizren-South Morava type and the linguistic situation of the mountain Šara region. The linguistic relations are analyzed in a broader Slavic context, focusing on the relationship of Slavic linguistic identity and religious affiliation – considered crucial for the ethnic status of each Slavic group.

Key words: Slavic linguistic identity, ethnic identity, religious affiliation, Kosovo and Metohia

УВОД

1. Предмет рада је дијалекатска диференцијација словенских говора на Косову и Метохији у светлу језичке еволуције балканских словенских језика и говора, затим уочавање међуодноса словенског језичког, конфесионалног и етничког идентитета на Косову и Метохији. Тежиште интересовања је на ареалу који захвата северни део Шар-планине и област призренско-јужноморавских говора у трима географским областима: јужној Метохији, јужном и централном Косову, сливу Биначке Мораве (Горња Морава, Изморник).

Истраживање се заснива на језичкој и етничкој слици на Косову и Метохији до јуна 1999. године, када је највећи део словенског становништва прогнан, што за последицу има слабљење и нестанак говора који су измештени из матичних области.

---

¹ Рад *Словенски лингвистички и етнички идентитет на Косову и Метохији* урађен је у оквиру научног пројекта „Дијалектолошка истраживања српског језичког простора” (број пројекта 178020), који финансира Министарство просвете и науке Владе Републике Србије.

ДИЈАЛЕКАТСКА ДИФЕРЕНЦИЈАЦИЈА

2.1. Географски и лингвогеографски положај славофоних група Косова и Метохије утицао је на стварање дијалекатских ареала, који су део ширих целина.

Два су основна дијалекта на Косову и Метохији: а) у северном и северозападном делу смештен је косовско-ресавски дијалекатски тип – о коме се у прилогу не расправља, осим уколико није од значаја за стање у призренско-јужноморавским говорима; б) у јужном, југозападном и источном делу налазе се говори призренско-јужноморавског типа, који су – заједно са северношарпланинским говорима – центар интересовања у овом раду.

У западнијем делу Косова и Метохије налази се мања област зетско-рашког (зетско-сјеничког) дијалекта.

Највећа дијалекатска разноврсност присутна је у северном делу Шар-планине. У овој области оформљена су четири говора која се типолошки и генетски разликују: сиринићки говор је типичан призренско-јужноморавски говор (Младеновић 2004: 218–219), сретечки у основици призренско-јужноморавски са знатнијом инфилтрацијом македонизама у морфологији (Младеновић 2004: 219, Младеновић 2005: 66–69), горански рубни западномакедонски говор са типичним периферним архаизмима и инфилтрацијом појединих српских црта (Младеновић 2001: 540), подгорански је говор мешавинског типа, настао сусретом јужнометохијског супстрата и горанског адстрата (Младеновић 2005: 70–79).

Ономастичка наслојавања, посебно у јужном делу Косова и Метохије, који се наслања на Шар-планину, сведоче о присутности различитих словенских и несловенских народа и језика. Доминира томонимијски слој западнојужнословенског (српског) типа. У северном делу Шар-планине и граничном делу јужне Метохије препознатљиви су ономастички трагови романског порекла у топонимима, а посебно у проепонимима (Младеновић 2006: 99–114). На Шар-планини и шарпланинском подбрђу јужне Метохије, у Призренском крају, потврђени су топоними са источнојужнословенском рефлексацијом (*t’, *d’) (*Селогражде*, *Гражданик*, *Ображда*, *Небрегоште*, *Сеножештани*, *Милиште*, *Шиштевец*, *Пештерица*, *Пеи*) (Лома 1994: 115–116, Младеновић 2001: 212–213, Младеновић 2006: 109). На Шар-планини већим бројем примера потврђени су топоними с основом *пеишт-* (Младеновић 2006: 109). Мада имена места са формантом *пешт-* у северношарпланинским говорима могу бити траг ро-

манских сточара, вероватније је да опстанак топонима сведочи о томе да потпуне смене становништва није било², што значи да је извршена србизација становништва источнојужнословенског типа на овој територији (Исто: 109).

Албанска топонимија, у експанзији у последња три века, после 1999. године систематски брише трагове словенске присутности на простору Косова и Метохије.

2.2. Територија Косова и Метохије представља матичну област двају српских дијалеката: косовско-ресавског и призренско-јужноморавског. У време њиховог ширења миграцијама ка северу и истоку, ова два дијалекта била су релативно блиска. Док је изван матичне области сусрет супстратног и адстратног слоја давао различите резултате у оквиру зоне миграционих кретања, становништво које се није померило из Метохијске и Косовске котлине – иако се међусобно дијалекатски делимично удаљило – и даље је чувало одређену блискост. Ово је имало за последицу стварање метохијско-косовског поддијалекта призренско-јужноморавског дијалекта, у коме се препознају иновације у морфологији карактеристичне и за косовско-ресавски дијалекатски тип. Метохијско-косовски говори призренско-јужноморавског дијалекта остали су доста дуго у оквиру српског општештокавског развоја, по неким изоглосама и после 15. века, тако да они знају за низ иновација карактеристичних за косовско-ресавски дијалекат: уопштавање *-e* у Дјд. и Лјд. им. *-a* деклинационог обрасца, доследно *-ма* у Дмн. свих именских речи, развијање нове опозиције између Нмн. (*-u*) и Амн.)ОПмн. (*-e*) им. м. р. на *-ø*, уопштавање *-смо* и *-сте* у 1. л. мн. аориста и имперфекта, сродна еволуција заменичког система (Реметић 1996: 453–458, 503–507, 461–461, Младеновић 2004: 226–231, Павловић 1970: 71–76, 106–111). На дужи опстанак прозодијске опозиције по квантитету у овој дијалекатској области сведочи префонологизација квантитета у квалитет у низу говора призренско-јужноморавског типа на Косову и Метохији (Ивић, Реметић 1990: 163–173).

Кретање становништва из северног, северозападног и западног дела Македоније ка пашачкој области Шар-планине (Младеновић 2001: 40), затим према јужнијим деловима Метохијске и Косовске котлине (Младеновић 2004: 212–213), донело је низ иновација – већим делом у морфологији. Овде се мисли, пре свега, на опште

---

² О траговима присутности различитих етнојезичких група и различитим ономастичким супстратима у Северношарпланинској области види детаљније у Младеновић 2006.

смањење морфолошких дистинкција, посебно у југоисточнијем делу Косова и Метохије, највећим делом у сливу Биначке Мораве (источно од линије Витина – Ново Брдо – Гњилане – Косовска Каменица).

2.3. У одређивању опште дијалекатске слике словенских говора на Косову и Метохији биће примењена два критеријума: а) наслеђени познопрасловенски гласови и савремени фонетизам, б) односи у морфологији и синтакси.

Наслеђени познопрасловенски гласови и савремени фонетизам

2.4. Чињеница да је судбином низа наслеђених познопрасловенских гласова јужнословенски ареал у највећем делу јасно подељен, за генетско одређивање припадности словенских дијалекатских целина на Косову и Метохији ово је од највећег значаја.

2.4.1. У свим говорима на Косову и Метохији, укључујући ту и северношарпланинске говоре у Гори и Подгори, од некадашњих (*m’, *ɔ’) забележена је само вредност (*h*, *ħ*), са фонетским варијацијама (Павловић 1970: 31–32, Младеновић 2001: 181–186, Младеновић 2007: 249–262). Топоними у којима се среће источнојужнословенска рефлексација (в. т. 2.1.) сведоче да је пре стварања садашњег стања у најјугозападнијем делу Косова и Метохије живело и становништво с рефлексацијом која карактерише оближње говоре у западној Македонији.

Као последица слабог функционалног набоја и словенско-несловенског контакта, у метохијско-косовским говорима призренско-јужноморавских говора дошло је до неутрализације парова африката свођењем на појединачне јединице (Реметић 1996: 407–411, Младеновић 2007: 255–262). Опозиција опстаје у трима северношарпланинским говорима, независно од њихове дијалекатске композиције – горанском, сретечком и сиринићком, мада је и овде процес приближавања палаталних гласова започет (Младеновић 2007: 257–259), док је у подгоранском говору – под утицајем јужнометохијског подгорског супстрата – истрвена опозиција (Младеновић 2005: 73–74).

2.4.2. У свим говорима у основинском делу речи, осим у горанском говору у највећем делу примера, назални вокал задњег реда замењен је са (y) (Павловић 1939: 39–49, Реметић 1996: 367, Младеновић 2005: 68, 72). У сретечком и подгоранском говору, под утицајем западномакедонских говора, у граматичким морфемама у

ОПјд. среће се (*a*), које у неким облицима алтернира са (*y*) (Младеновић 2005: 68, 72, Младеновић 2010: 292, 299–300).

У горанском говору у основинском делу речи доминира западномакедонска рефлексација (*a, o, e*), са присуством (*y*) у низу лексема (Младеновић 2001: 114–119). Оваква некорелативност упућује на мешање дијалекатских типова.

2.4.3. У основинском делу речи јерови су изједначени у свим косовско-метохијским говорима у полугласник реда (*a*) (Младеновић 2004: 221–222), осим у горанском говору, у коме је очувана вокалска боја *a* јерови се вокализovali у западномакедонском духу (Младеновић 2001: 129–136). У сретечком и подгоранском говору у суфиксима среће се западномакедонска рефлексација (*отец, петок*; Младеновић 2005: 68, 72). Полугласник најбоље опстаје у јужнометохијским говорима, док је у косовском и горњоморавском делу изразитије замењен са (*a*).

2.4.4. Осим у горанском говору, у коме је у највећем делу примера остварена западномакедонска замена са наносима српске рефлексације у појединим лексемама (Младеновић 2001: 119–126), (*л*) вокално замењено је са (*y*) у свим осталим говорима (Павловић 1939: 72–79, Реметић 1996: 373–375, Младеновић 2005: 72, Павловић 1970: 15–17).

2.4.5. На месту иницијалне групе (**въ-*) у свим говорима на Косову и Метохији среће се (*y-*), осим у горанском говору, у коме је стање у духу западномакедонске ситуације (Младеновић 2001: 174–175).

2.4.6. Стари вокал јат доследно је изједначен са (*e*). Најдоследнија замена са (*e*) јавља се у јужнометохијским говорима. У делу говора, без континуитета, срећу се фонетски икавизми. У косовским говорима – поред облика са (*e*) потврђено је и *није, нисам, прије*, али је увек *стареја*. Фонетски икавизам у глаголима типа *грије, сије, се насмије* доследан је у горанском говору (Младеновић 2001: 96, 111–112), а овакве асимилације има и у двама насељима подгоранског говора (Грнчаре, Ново Село), у којима је горански адстрат био нешто снажнији (Младеновић 2007а: 593). Иновација је мале снаге у вишим селима сретечког говора (Исто: 593). У сиринићком говору потврђен је знатан број примера са факултативном заменом групе (*-ej-*) групом (*-ij-*) (Исто: 592).

2.4.7. Осим у делу лексема у унутрашњем слогу, (*-л*) на крају слога, није опстало ни у једном говору на Косову и Метохији. У призренско-јужноморавској зони после замене са *-o* преосмишљен је нови

наставка $-(j)a^3$ (викал > викаа > *вика*). У северношарпланинским говорима уместо (-л) на крају слога среће се редуковани лабијализовани вокал (ѷ). Овакав фон присутан је у мањем делу горанског говора у свим позицијама, затим у сиринићком говору у антеконсонантској позицији. У највећем делу горанског говора, у сретечком и подгоранском говору нетипичан фон (ѷ) интегрисан је даљом лабијализацијом у фонолошки систем (видел > видеѷ > *видев*) (Павловић 1939: 80–92, Младеновић 1999: 452–453, 455–457).

2.4.8. Јотовање у префиксованим глаголима сложеним са **ити* остварено је у свим говорима, осим у горанском и подгоранском (Младеновић 2005: 73)

У свим говорима Косова и Метохије остварено је ново јотовање у групама (тј, дј, лј, нј, пј, бј, мј, вј), осим у горанском и подгоранском, у којима изостаје јотовање лабијала (Младеновић 2001: 214–217).

2.4.9. У делу словенске територије на Косову и Метохији присутна је тенденција смањења палаталности (љ, њ), са стварањем алвеоларних палаталних фонова. Смањење палаталности је изразитије у јужнометохијском делу, док су палатални фонови најстабилнији у говорима слива Биначке Мораве.

У северношарпланинским говорима приближавање ка алвеоларним палаталима практично је довршено у подгоранском говору (Младеновић 2005: 73), знатне је снаге у горанском говору, док је слабљење палаталности карактеристика само виших села Сретечке жупе (Исто 2005: 76).

Дефонологизација (љ) није потврђена ни у једном говору на Косову и Метохији.

2.5. У говорима призренско-јужноморавског и северношарпланинског типа оформљен је једноакцентски експираторни акценат. Варијације у прозодији на нивоу локалних говора бројне су.

Чувањем старијег места акцента у одређеним категоријама, али и заједничким иновацијама у прозодији, говори Косовске котлине и они који су оформљени у сливу Биначке Мораве показују знатну сродност.

У говорима Северношарпланинске области и најјужнијег дела јужне Метохије настао је ритамски акценат без фонолошких обележја. Док је у говорима северношарпланинског типа у Гори, Средској и Подгори стабилан антепенултимски акценат западномакедонског типа (Младеновић 2001: 73–83, Младеновић 2005: 219–220), у источ-

³ Детаљно о судбини (-л) на крају слога у говорима Косова и Метохије в. у Младеновић 1999.

ном делу Шар-планине, у Сиринићу, затим у Подгору, који припада јужној ивици јужне Метохије, настао је ритамски пенултимски акценат (Младеновић 2004: 218).

Односи у морфологији и синтакси

3. Призренско-јужноморавски говори судбином флексије раздвојени су у две целине. Док је у метохијско-косовском делу дијалекта флексија релативно добро очувана, са доследним опстанком датива оба броја, затим знатним чувањем флексије именица у једнини, посебно именица деклинационог *-a* обрасца, говоре слива Биначке Мораве захватила је изразита аналитизација, чиме се ова дијалекатска област наслања на говоре према Врању, Пчињи односно Скопској Црној Гори и Куманову.

3.1. У свим говорима на Косову и Метохији у Нмн. именица на *-a* уопштен је наставак *ја*-основа (*сестре, газде, снаше*). Овом особиним северношарпланински говори су најјужнија ивица компактног ареала с оваквом иновацијом (Павловић 1939: 166, Младеновић 2001: 300–301).

3.2. Развијањем суплетивне множине с. р. типа *пиле – пилићи*, која је с варијацијама обележје свих призренско-јужноморавских и северношарпланинских говора, северни део Шар-планине је јужна ивица компактног ареала с оваквом иновацијом (Младеновић 2001: 309–311, Младеновић 2005: 69, 75). У горанском и подгоранском говору дошло је до неутрумизације ових именица (*кучића : куче*) (Младеновић 2001: 309, Младеновић 2005: 75).

3.3. Добрим чувањем датива оба броја свих именица, метохијско-косовски говори заједно са северношарпланинским представљају ивицу према ареалу са аналитичком дативском конструкцијом *на +*, који почиње од јужног дела Шар-планине.

а) Уопштавањем наставка тврдих основа (*жене, сестре, душе, Милице*) у дативу једнине именица некадашњих *-a, -ја* основа, призренско-јужноморавски и косовско-ресавски говори представљају целину.

У инвентару морфолошких средстава издвајају се северношарпланински говори, али без подударности. У једнини сретечки говор – са уопштеним *-e* (*жене, душе, Раднице*) – супротставља се горанском и подгоранском, у којима је уопштен наставак *-ја* основа (*сестри, души*) (Младеновић 2001: 298, Младеновић 2005: 75), чиме се ова два говора

прикључују оним западномакедонским говорима са траговима оваквих облика.

б) Уопштавање двојинског *-ма* у Дмн. захватило је косовско-ресавске и метохијско-косовске говоре призренско-јужноморавског дијалекта.

У дативу множине горански и сретечки говор остали су изван ширења наставка двојинског порекла (Младеновић 2001: 294, 307, 314, Младеновић 2005: 68–69). У подгоранском говору је из јужнометохијског супстрата преузет наставак *-има* у именицама м. р. на *-ø* и именицама на *-а* (Младеновић 2005: 75); именице с. р. очувале су старији наставак *-ам*. Док је у Скоробишту тип *женама, мужима* стабилан, у насељима Ново Село и Грнчаре јављају се напоредо типови *сестрама* и *сестрам*.

3.4. Северношарпланински говори су јужна ивица ареала у коме је флексија отпорнија на анализацију него јужно од ове области.

Посебну пажњу заслужује присуство Гјд. им. *-а* обрасца у горанском и подгоранском говору. У оба говора је аналитизам, иначе, знатно присутнији него у суседним призренско-јужноморавским говорима. У горанском и подгоранском говору, поред датива, добро опстаје генитив заклетве (Младеновић 2005: 74–75), а у горанском и Гјд. им. на *-а*, који се факултативно јавља у конструкцијама *у +*, *от +* (Младеновић 2001: 271–275, 281–282, 295–297). Опстанку ових падежних облика у горанском говору допринела је близина компактног метохијско-косовског ареала са добрим чувањем флексије у једнини *-а* обрасца.

4. У систему личних заменица у свим говорима, укључујући и северношарпланинске, присутне су заменице *ја* и *ми*, у северношарпланинским *мије*, *вије* (Младеновић 2010: 25–26). У свим говорима остварена је морфолошка диференцијација дативске и акузативне енклитике заменица 1. и 2л. мн. (*ни*, *ви* : *не*, *ве*) (Исто: 48–499).

4.1. У систему присвојних заменица 3л. постоји знатна подударност говора призренско-јужноморавског типа и северношарпланинских говора (Исто 2010: 117–127).

Заменице за каквоћу и количину приближиле су се у највећем делу области ширењем модела каквоћних заменица у количинске. Само преобликовање овога система могло је бити подстакнуто иновацијом карактеристичном за оближње западномакедонске говоре (Исто: 136–167). Говори у Гори и Подгори облицима ових заменица део су ширег источнојужнословенског ареала (Исто: 140).

Систем показних заменица показује знатно шаренило. Метохијско-косовски говори знатно су уједначени, док посебне ареале представљају северношарпланински и горњоморавски говори (Исто: 167–182).

4.2. Постпозитивна употреба демонстративних заменица на подручју косовско-метохијских говора остварена је само у горанском говору (Младеновић 2001: 383–396). У овом говору није развијен прави члан, пошто је поред значења одређености присутна и демонстративна компонента (*чујеков, чујекот, чујекон*). Члановане лексеме чувају флексију.

4.3. Значајна дијалекатска иновација словенског ареала у југозападном делу Косова и Метохије, а који чине генетски и типолошки различити говори, слабљење је и губитак множинске моције придевских речи, укључујући овде и глаголске придеве. Стабилизација општемножинске придевске форме на *-е* вероватно је извршена после стабилизације *-ле* као општемножинске форме радног глаголског придева. Сама иновација је у непосредној вези са слабљењем и губитком множинске моције у суседним македонским говорима (Младеновић 2010: 247–251). Уопштавање новог морфолошког модела, међутим, није довршено, пошто се у сиринићком, сретечком и јужнометохијском подгорском говору срећу по две односно три форме за Нмн. мн.⁴

4.4. Призренско-јужноморавски говори преобликовали су у балканистичком духу синтетичку компарацију у аналитичку. У мањем броју примера опстаје синтетичка деκлинација (*стареји, млађеји*) у свим говорима, независно од степена продора аналитизма (Реметић 1996: 477–479, Младеновић 2004: 238, Павловић 1970: 91).

5. Опште померање у глаголским основама у призренско-тимочкој области, затим у суседним македонским говорима, са тежњом да се смањи број глаголских група, неједнако је остварено у говорима Косова и Метохије. Померања су мањега обима у јужној Метохији и северном делу Шар-планине. Јужнокосовски и горњоморавски део зна за преобликовања сродна онима у неким северномакедонским и западномакедонским говорима.

5.1. У инвентару глаголских облика постоји знатна уједначеност између метохијско-косовских и северношарпланинских говора (Младеновић 2004а: 450–468, Младеновић 2005: 69). Из опште слике

---

⁴ Детаљно о односима у систему заменица говора на југозападу Косова и Метохије в. у Младеновић 2010. О судбини множинске моције в. стр. 195–251.

мањим делом издваја се горански говор, али без радикалнијег разарања наслеђеног инвентара облика, забележеног у оближњим западномакедонским говорима (Младеновић 2001: 396–441).

Разлике у морфолошким средствима међу говорима веће су у множини глаголских облика него у једнини. Општим једначењем множинских облика аориста и имперфекта у источнојужнословенском духу, говори северношарпланинског типа супротстављају се осталим говорима на Косову и Метохији (Павловић 1939: 201–203, Младеновић 2001: 417–425, Младеновић 2004а: 455–460).

У свим говорима Косова и Метохије у 1л. јд. презента уопштен је наставак атематских глагола *-м* (Павловић 1939: 189, Павловић 1970: 99, Реметић 1996: 499, Младеновић 2001: 413, Младеновић 2004 а: 450). У 3л. јд. ни у једном говору нема трагова старог наставка **-тъ*. У 1л. мн. наставак за лице је *-мо*, осим у горанском говору – у коме је присутна западномакедонска иновација *-ме* (Младеновић 2001: 414). У 3л. мн., осим у горанском и сретечком говору (*читаџет, носџет*), у осталим говорима на Косову и Метохији уопштен је наставак *-у*, са чувањем *-у* или лабијализацијом до *-в* (Павловић 1970: 99–102, Реметић 1996: 501–502, Младеновић 2002: 45–60). У горанском говору је губитак *-т* из 3л. мн. захватио глаголе *-а* групе (*слушаје*) (Младеновић 2001: 416), док је у подгоранском говору из јужнометохијског супстрата стабилисан јужнометохијски наставак *-у* – *работаџ, носџџ* (Младеновић 2005: 78).

Губитком трородности радног глаголског придева у свим приренско-јужноморавским говорима на Косову и Метохији, са свођењем на *-ле* у северношарпланинској области, јужној Метохији и делимично у јужном Косову, односно на *-ли* у централном и делом у јужном Косову, затим у говорима Биначке Мораве, ови говори представљају део ширег ареала са суседним говорима у Македонији.

ЛИНГВИСТИЧКИ, КОНФЕСИОНАЛНИ И ЕТНИЧКИ ИДЕНТИТЕТ

6. Однос између лингвистичког, етничког и конфесионалног идентитета словенског становништва на простору Косова и Метохије⁵, како је и шире на западнојужнословенском простору, разрешен је везивањем православног за српски етнојезички идентитет,

⁵ О односу лингвистичког, конфесионалног и етничког идентитета словенских група на Косову и Метохији детаљно се расправља у Младеновић 2004б а и Младеновић 2005.

католичког за хрватски, док је етничко флукутирање у оквиру муслиманских етнокултурних група изразито, без стабилне и јасне хомогенизације у оквиру етничког идентитета. Конфесионална припадност ових заједница на Косову и Метохији удаљила их је од околних словенских хришћанских група, док их је језичка подвојеност, али и одређени анимозитет према Албанцима, удаљила од истоверних Албанаца.

До 1999. године припадници косметских словенских муслиманских група флукутирали су у избору етничког модалитета (Турци, Срби, Неопредељени, Муслимани, Горани, Албанци). После 1999. године у оквиру муслиманских словенских група појављује се и бошњачка опција, настала као покушај опстанка словенске суштине у муслиманском садржају у новим историјским и политичким околностима, када албанска муслиманска већина тежи ка етнојезичкој асимилацији муслиманског словенског становништва.

На Косову и Метохији постоји више славофоних муслиманских група, највећим делом смештених на Шар-планини (Гора, Подгора, Средска (Жупа)). Лингвогеографски положај ових група и некадашња сточарска привреда омогућили су лингвистичку и етнографску сродност са оближњим западномакедонским становништвом, пре свега групама муслиманске конфесије.

У Ораховцу, у јужној Метохији, истим локалним призренско-јужноморавским говором користе се припадници три етнокултурне групе – православни хришћани, којима припадају Срби и Роми, и муслимани – који се у последњих четрдесетак година интегришу у албански етнос, иако у међусобној комуникацији и сада претежно користе локални српски говор (Младеновић 2004 а: 249–251).

6.1. Судаћи по лингвистичкој и етнографској припадности, основни етнички слој муслиманских група на Косову је словенски.

7. Простор Балканског полуострва, коме припадају Косово и Метохија и околне територије, карактеристичан је по испреплетености етничких, конфесионалних и лингвистичких граница. Историјски процеси са стварањем националних држава дефинисани и започети у 19. веку, који се заснивају на принципима етнојезичке хомогенизације у државним границама, довели су до стварања територија на којима су припадници мањих етнојезичких заједница били изложени притисцима да се улију у већинску нацију. Словенске муслиманске групе југозападног дела Косова и Метохије у свом самоодређењу имају изражен регионални, локални идентитет заснован на свести о припад-

ности групи која себе самодефинише као различиту у односу на друге, а насељава дефинисану територију. Два централна етничка обележја ових група су словенска лингвистичка индивидуалност и муслиманска конфесионална припадност. Свест о предисламском идентитету припадници ових група дефинишу најчешће као флуидно словенски.

8. Актуелне историјске околности на Косову и Метохији после изузимања ове територије из правног система Републике Србије 1999. године, учиниле су да се у највећем делу Косова и Метохије изразито промени етнојезичка слика, са тенденцијом елиминисања словенског етнојезичког елемента.

Највећи део хришћанског српског становништва исељен је из матичних области.

Хоће ли муслиманске словенске групе опстати у свом идентитету на Косову и Метохији?

На Косову је доминантан концепт стварања косовског колективног идентитета који је конципиран као муслимански албански идентитет. Муслиманске словенске заједнице – макар у једном делу – разрешење историјских и политичких односа на простору који насељавају виде у избору бошњачке опције, за коју верују да им доноси опстанак. Део припадника ових заједница већ се иселио са Косова. Укупна кретања не оправдају претпоставку да ће ове етнокултурне групе опстати у косовском друштву на дужи рок. Део припадника прихватањем албанског наставног језика и албанским националним изјашњавањем, већ је започео етнички трансфер, који ће бити све убрзанији како се буде смањивао број припадника група које опстају у словенском муслиманском идентитету.

Реални нестанак словенског лингвистичког и етничког идентитета на овој територији поставља пред науку озбиљан задатак – проучавање непроученог. Историјска и идеолошка спорења о словенским балканским идентитетима треба заменити сарадњом док на Косову и Метохији још има словенског живља.

ЛИТЕРАТУРА

Ивић, Реметић 1990: Ивић П., Реметић С. Рефлекси акцентованих вокала *e* и *o* у говорима призренско-јужноморавског дијалекта на земљишту косовске покрајине. // *Косовско-метохијски зборник* 1. Под ред. Исаковић, А. Београд: Српска академија наука и уметности, 1990, 162–173.

Лома 1994: Лома, Језичка прошлост југоисточне Србије у светлу топономастике. // *Говори призренско-тимочке области и суседних дијалеката*.

- Под ред. Ивић П. и др. Ниш: Филозофски факултет у Нишу, Центар за научна истраживања САНУ и Универзитета у Нишу; Београд: Институт за српски језик САНУ. 1994, 107–147.
- Младеновић 1999:** Младеновић, Р. Судбина -Л на крају слога у српским говорима на крајњем југозападу Косова и Метохије. // *Српски језик IV*/ 1–2. Београд: Научно друштво за неговање и проучавање српског језика, 1999, 447–468.
- Младеновић 2001:** Младеновић, Р. Говор шарпланинске жупе Гора. // *Српски дијалектолошки зборник LVIII*. Београд: Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик, 2001, 1–606.
- Младеновић 2002:** Младеновић, Р. Треће лице множине презента у српским говорима на југозападу Косова и Метохије. // *Јужнословенски филолог LVIII*. Београд: Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик САНУ, 2002, 41–63.
- Младеновић 2004:** Младеновић, Р. Дијалекатска диференцијација српских говора на југозападу Косова и Метохије. // *Живот и дело академика Павла Ивића*. Под ред. Јудита Планкош. Суботица – Нови Сад – Београд, 2004, 209–249.
- Младеновић 2004а:** Младеновић, Р. Глаголски облици у северношарпланинским и јужнометохијским говорима. // *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику XLVII*/1–2. Нови Сад: Матица српска, 2004, 445–474.
- Младеновић 2004б:** Младеновић, Р. Словенска лингвистичка припадност, конфесионална припадност и етнички трансфер у светлу скривених мањина на југозападу Косова и Метохије. // *Скривене мањине*. Под ред. Сикимић, Б. Београд: Српска академија наука и уметности – Балканолошки институт, 2004, 245–256.
- Младеновић 2005:** Младенович, Р. Говори трех мусульманских славянских этнокультурных групп на юго-западе Косово и Метохии. // *Языки и диалекты малых этнических групп на Балканах*. Под ред. Соболев А. Н., Русаков А. Ю. Санкт-Петербург – Мюнхен: Bibliion Verlag, 2005, 52–82.
- Младеновић 2006:** Младеновић, Р. Романски трагови у ономастици северношарпланинских говора. // *Probleme de filologie slava – Вопросы славянской филологии – Проблеми словенске филологије XIV*. Timisoara: Universitatea de vest din Timisoara, Facultatea de litere, istorie si teologie, Catedra de limbi si literaturi slave, 2006, 99–116.
- Младеновић 2007:** Младеновић, Р. (2007). Судбина африката на југозападу Косова и Метохије у светлу балканске језичке интерференције. // *Probleme de filologie slava – Вопросы славянской филологии – Проблеми словенске филологије XV*. Timisoara: Universitatea de vest din Timisoara, Facultatea de litere, istorie si teologie, Catedra de limbi si literaturi slave, 2007, 249–263.

- Младеновић 2007а:** Младеновић, Р. Судбина групе (еј) у српским (словенским) говорима на југозападу Косова и Метохије. // *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику* L/1–2. Нови Сад: Матица српска, 2007, 583–601.
- Младеновић 2010:** Младеновић, Р. *Заменице у говорима југозападног дела Косова и Метохије*. Монографије 12. Београд: Институт за српски језик Српске академије наука и уметности, 2010, 1–472.
- Павловић 1939:** Павловић, М. Говор Сретечке жупе. // *Српски дијалектолошки зборник* VIII. Београд: Српска Краљевска академија, 1939, 1–352.
- Павловић 1970:** Павловић, М. *Говор Јањева*. Нови Сад: Матица Српска.
- Реметић 1996:** Реметић, С. Српски призренски говор I. // *Српски дијалектолошки зборник* XLVII. Београд: Српска академија наука и уметности и Институт за српски језик САНУ, 1996, 333–614.